

Sultan Gürsoy

Dr., Mersin/Türkiye
Doctor, Mersin/Turkiye

eposta: griyagmur14@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7689-0121>

Atıf/Citation: Gürsoy, Sultan. 2025. Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir? *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13/42, 284-300.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1591189>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	25.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	29.01.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2025

ANGLO-SAKSON İNGİLTERE’DE KULLANILAN “ORTAK TARLA SİSTEMİ” NEDİR?

Öz

Anglo-Sakson İngiltere’sinde kullanılan toprak sistemleri üzerine yapılan ilk araştırmalar, H. L. Gray’ın “İngiliz Tarla Sistemi” (English Field System) ve C. S. ve C. S. Orwins’in “Açık Tarla” (The Open Fields) adlı eserleridir. Her iki eserde ortak tarla sisteminin (common-field system) kökenini açıklamaya çalışmaktadır. Gray, bunu Anglo-Saksonlar tarafından Kıta’dan ithal edilen hazır bir ekim planı olarak görmektedir. Orwin’ler ise bu iş birliğini açlığa ve kıtlığa karşı bir sigorta olan öncü koşullarda sağduyulu bir çiftçilik yöntemi olarak görüyorlardı. Her iki teori de onların yerine henüz hiçbir alternatifin sunulmamış olması gibi basit bir nedenden ötürü hala belirli bir ölçüde destek görüyor. Ancak son yıllarda tarımla ilgili konularda yapılan bir dizi çalışma, eski çerçeveye pek uymayan kanıtlar ortaya koydu ve konunun yeni bir değerlendirilmesi henüz yapılmadı.

Bu değerlendirmeyi yaparken Batı Avrupa’daki biriken yabancı literatürü de hesaba katmamız gerekiyor çünkü hepsinde ortak tarla sistemi kullanılmıştır. Bunların İngiltere’deki sistemle benzer yönleri bulunabilir. Ortak tarla sistemi dört temel unsurdan oluşmaktadır. İlk olarak, tarla ve çayırlar çiftçiler arasında şeritlere bölünür. İkincisi, hasattan sonra ve nadas mevsimlerinde hem tarım alanları hem de çayırlar tüm halk tarafından ortak otlatmaya açılır. Üçüncüsü, çiftçilerin hayvan otlatma, kereste, taş ve kömür gibi diğer ürünleri toplama hakkına sahip olduğu ortak otlak ve boş araziler vardır. Dördüncüsü, bu faaliyetlerin düzeni, orta çağda çoğu yerde ve *townshi*plerde birden fazla *manor*un bulunduğu durumlarda, bir köy toplantısında, çiftçilerden oluşan bir meclis olan *manor* mahkemesi tarafından düzenlenirdi. Bu çalışmanın amacı konuyla ilgili bu zamana kadar hem İngiltere’de hem de Batı Avrupa’da yapılan önemli çalışmalar incelenerek ortak tarla sisteminin kökeni hakkında yeni bir teori sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Anglo-Sakson, Toprak Sistemi, Avrupa, Erken Orta çağ, Ortak Tarla.

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

WHAT IS THE DESIGNATION OF THE “COMMON FIELD SYSTEM” UTILIZED IN ANGLO-SAXON ENGLAND?

Abstract

The initial studies of the land systems employed in Anglo-Saxon England were conducted by H. L. Gray in his work, "English Field System," and by C. S. and C. S. Orwins in "The Open Fields." The objective of both works is to elucidate the genesis of the common-field system. Gray posits that it was a pre-existing plan of cultivation that was imported from the continent by the Anglo-Saxons. The Orwins regarded this collaboration as a prudent approach to agriculture in the context of pioneering settlements, providing a safeguard against starvation and famine. Both theories continue to enjoy a degree of support, largely due to the absence of alternative explanations. However, a body of recent research in agricultural studies has yielded evidence that challenges the traditional framework, and a comprehensive re-evaluation of the subject remains to be undertaken.

In undertaking this assessment, it is essential to consider the body of literature from Western Europe, given the widespread adoption of the common field system across the region. Such systems may exhibit comparable characteristics to those observed in England. The common field system is comprised of four fundamental elements. The first aspect to be considered is the division of fields and meadows into strips among the farmers. Secondly, following the harvest and throughout the fallow season, both the agricultural fields and the meadows are opened to common grazing by the general population. Thirdly, there are common pastures and vacant lands where farmers have the right to graze animals and collect other products, including timber, stone and coal. Fourthly, the sequence of these activities was regulated by the manor court, an assembly of farmers, at a village meeting in the majority of cases during the Middle Ages, as well as in instances where there was a greater number of manors in townships. This study presents a novel theory regarding the genesis of the common field system, which is developed through an examination of the significant studies conducted on the subject in England and Western Europe to date.

Keywords: Anglo-Saxon, Land System, Europe, Early Medieval, Common Field.

Giriş

Açık alan sistemi (*open field system*) manorun en belirgin özelliğidir. Açık alan sistemi orta çağda sadece İngiltere’de değil Kıta Avrupa’sında da kullanılan yaygın bir sistemdi. Bu sistemde ekilebilir tarlalar arasında sınırları belirleyen çitler veya hendekler bulunmaz. Ekilebilir tarlalar, şeritler halinde köylülere dağıtılır. Bu şeritler köylülere toplu olarak değil dağınık halde verilir. Şeritlerin dağınık olarak dağıtılmasının nedeni tam olarak bilinmemektedir ama bu konuda genel kabul gören teori, herkese eşit hak verilmesidir. Açık alan sisteminin bir diğer özelliği üçlü tarla sistemidir. Bu sistemde tarlalar, bahar, kışlık ve nadas olmak üzere üç ekim rotasyonuna ayrılmıştır. Şeritler her köylüye karışık verildiğinden ve üç ekim rotasyonu uygulandığından köylüler ortak ekim yapmak ve ortak hasat yapmak

zorundaydılar. Çünkü hasattan sonra boş kalan tarlalar hayvanların otlatılması için kullanılıyordu.

Kısaca açık alan sistemi, şeritleri karmaşık olsa da kendi içinde bir düzeni vardır. Aynı toprak üzerinde sabit bir yerleşimi, belli bir sınır içinde yerleşik tarımın gerekliliğini ve bunun sonucunda aynı toprağın nesiller boyunca tekrar tekrar sürülmesini ifade eder. Bu durumda “ortak tarla” sistemini ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmamızda bu sistemin kökeni ve tarihsel gelişimi değerlendirilmiştir.

Araştırma metodolojisi olarak hermenötik, karşılaştırma ve betimleme yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Hermenötik yöntem olgu ve olayların bağlamsal, çevresel ve tarihsel olarak birlikte değerlendirilmesine dayanır. Çalışmamızda kullandığımız birincil ve ikincil kaynaklar bu üç metodoloji çerçevesinde analiz edilip, yorumlanıp değerlendirilmiştir.

Ortak tarla sisteminin kökenine değinmeden önce ortak tarla sisteminin tanımını yapmamız konunun anlaşılması açısından önemlidir. Ortak tarla sistemi dört temel unsurdan oluşmaktadır. İlk olarak, ekilebilir tarla ve çayırlar çiftçiler arasında şeritlere bölünür, bunların her biri tarlalara dağılmış birkaç şeritte yer alır. İkincisi, hasattan sonra ve nadas mevsimlerinde hem tarım alanları hem de çayırlar tüm halk tarafından ortak otlatmaya açılır. Ekilebilir tarlalarda bu ilkbaharda ve kışın ekilen mahsullerin ayrı tarlalarda veya karıklarda (*furlong*) yetiştirilebilmesi için mahsulle ilgili bazı kurallara uyulması gerektiği anlamına gelir. Üçüncüsü, çiftçilerin hayvan otlatma, kereste, taş ve kömür gibi diğer ürünleri toplama hakkına sahip olduğu ortak otlak ve boş araziler vardır. Dördüncüsü, bu faaliyetlerin düzeni, orta çağda çoğu yerde ve *township*lerde birden fazla *manor*un bulunduğu durumlarda, bir köy toplantısında, çiftçilerden oluşan bir meclis olan *manor* mahkemesi (*manorial court*) tarafından düzenlenirdi. Tam teşekküllü bir ortak tarla sistemi oluşturmak için dört unsurun (şeritler, ekilebilir tarlalar, çayırlar, boş araziler üzerinde ortak haklar ve düzenleyici meclisler) tümü gerekli olduğundan, bunların her zaman bir arada var oldukları hiç düşünülmeden varsayılmaktadır. Ancak durum kesinlikle böyle değildir. Sistemdeki en eski unsur büyük olasılıkla mera ve boş arazilerin ortak otlatılması hakkıdır. Bu Anglo-Sakson ve geç Norman krallarının ve *manor* lordlarının kısıtladığı, ancak tamamen yok saymadığı, çok eski zamanlardan beri yararlanılan daha kapsamlı hakların kalıntısıdır. On altıncı yüzyıla gelindiğinde yalnızca bir *township*¹ sahip olduğu ortak otlaklara aşınayız. Fakat bu tarihte bile, Clayton-el-Moors, Altham ve Accrington, Lancashire halkının otlatığı Henfield ortak alanı gibi iki veya üç kasabanın hala yararlandığı ortak otlaklar bulunmaktadır. Ayrıca

¹ Township: Bugünkü kasabanın özel kullanımı (town) eski İngilizlerin kırsal bölgelerini tanımlamak için kullandıkları terimden farklı olduğundan kırsal örgütlenmelerden bahsederken township kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. Township, toplumun en alt idari gruplaşmasıdır. Township üzerinden yükselen Hundred ve shirein de toplumun daha yüksek ve daha kapsamlı birimler olduğunu söyleyebiliriz.

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

elimizde, *Hundred*² adı verilen yerleşim bölgelerinde ortak kullanılan otlakların örnekleri var. Mesela, Kentisbeare’deki Kentis Moor adı verilen ve on dördüncü yüzyılın başlarında Devon ve Hayridge *Hundred*larına ait olan ortak otlak ve 1086’da Colneis ve Suffolk *Hundred*larının ortak otlakları bu şekilde anlatılmıştır. Bundan bir yüzyıl önce, bütün bir bölgenin sakinlerine ayrılmış olan ortak mülkleri görüyoruz. O halde mera üzerindeki ortak hakların çok eski olduğunu, bir zamanlar geniş kapsamlı olduğunu ve on altıncı yüzyıla kadar bazı kısıtlamalara uğrasa da varlığını sürdürdüğünü düşünebiliriz (Hoskins ve Dudley 1963: 5-13). Ekilebilir tarlalarda ve çayırarda şeritlerin varlığı ilk kez Wessex kralı Ine’nin 688-694 yılları arasında çıkardığı yasalardan birinde kanıtlanmıştır (“The Laws of King Ine”, mad. 42, Attenborough 1922: 49). Yasanın anlamı çok açık değildir ve daha sonraki ortak tarla sistemi hakkındaki bilgilerimizi göz önünde bulundurarak, elbette böyle bir sistemin burada tasvir edildiğini varsaymak cazip gelebilir.

Aslında bu yasa da olgun bir ortak tarla sisteminin varlığını kanıtlayacak hiçbir şey yoktur. Köylülerin “ortak mahsul” yetiştirilen ekilebilir arazilerde ve çayırarda pay sahibi olabileceklerini açıkça belirtir ancak topluluğun tüm tarlalarını, toprak nadasa bırakıldığında ürün yetiştirme ve otlatma amacıyla birlikte organize edildiğini söyleyemez. Bir grup ortak veya komşunun bir tarlayı paylaşması, diğer bir grubun ise başka bir tarlayı paylaşması son derece mümkündür. Bu yasa Vinogradoff, çiftçilere çayırda çitlerin bakımını yapma görevini yükleyen bir yasa olarak tanımlamaktadır. Eğer bu yorum doğruysa, o zaman ortakçılardan topraklarını ortak olarak ekip biçme ve otlatma konusunda yapmış olabileceği veya yapmamış olabileceği bu tür düzenlemeler muhtemelen kendilerinin özel kaygısı olacaktır (Loyn 1970: 156-157; Stenton 1947: 550-1087; Vinogradoff 1951: 174). O halde kral Ine yasasında, yedinci yüzyılın sonlarında hasat sonrası ortak otlatmanın ortak tarlalarda veya çayırarda köy bazında uygulandığı fikrini destekleyecek hiçbir şey yok. Geç orta çağdan itibaren, güney Lincolnshire ve Kent’teki çayırıklarda, ortak otlak haklarının olmadığı, şerit tarlaların örnekleri vardır. Çiftçiler ekilebilir arazilerini otlattıklarında hayvanlarını kendi arazilerine bağlıyorlardı. Geç orta çağda ekilebilir arazi üzerinde ortak hakların geleneksel olduğu diğer bölgede, bu hakların daha yeni geliştiğine dair ip uçları vardır. 1250-1320 döneminde *manor* lordları Lancaster Kraliyet ormanındaki ekili araziler üzerinde ortak haklar vermeye başladığında, bu tür haklar bir yenilikti. Bundan önce ortak otlatma, her Lancashire köyüne bağlı nispeten küçük otlaklar olan *moors*’la sınırlıydı. Kısacası, en eski şerit tarlalarda çiftçilerin kasabanın tüm ekilebilir alanları üzerinde ortak haklara sahip olmayabileceğini düşünmek için bir durum var. Eğer öyleyse, olgun ortak tarla sisteminin önemli bir birleşeni eksikti (Barker 1964: 1-23; Shaw: 156; Thirsk 1957: 14).

² Hundred: Anglo-Sakson İngiltere’inde Yüz township yerleşiminin birleşmesinden meydana gelen yerleşim birimidir.

Toplumsal olarak mutabakata varılan ürün rotasyonlarına ilişkin ilk kanıtların anlaşılması zordur. On dördüncü ve on beşinci yüzyıllara kadar uzanan orta çağ mülkleri üzerine araştırma yapan bazı yazarlar şeritlere bölünmüş tarlaların varlığına rağmen, herhangi bir ürün yetiştirme sistemini tamamen çözemediklerini itiraf etmektedirler. Bazı durumlarda, *manor* arazilerinin rotasyona tabi olduğu, kiracıların arazilerinin ise benzer şekilde düzenlendiğine dair herhangi bir işaretin olmadığı açıktır. Diğer durumlarda bile arazilerin gelişi güzel ekildiği görülüyor. Örneğin St. Albans Manastır *manor*ları üzerine yapılan araştırmada 1332’de *manor* arazilerinin muhtemelen üç yönlü bir rotasyon amacıyla üç ana gruba ayrıldığını gösteriyor ancak kiracıların arazilerinin bu şekilde olduğuna dair hiçbir belirti bulunmadığını söyler. Ayrıca St. Albans’taki tüm *manor*lar üzerinde yaptığı incelemeyi, üçlü tarla sisteminin kusurlu bir şekilde geliştirildiğini ya da çürümekte olduğu yargısıyla sonuçlandırdı. Stoneleigh manastırının *manor*larında ortak tarlaların iki, üç veya dört büyük tarlaya düzenli bir şekilde bölünmesinin olmadığı, geniş bir şekilde ayrılmış uzun tarlaların birlikte hasat edildiği ve kiracıların mülklerinin tarlalar arasında eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığı sonucuna vardı. Fornsett *manor*unda yapılan bir çalışmada, “Fornsett’in muhtemelen üçlü tarla sisteminin kullanıldığı bir *manor* olduğu” düşünüldü ancak aynı zamanda dönüşümlü olarak işlenen üç büyük tarlaya dair net bir gösterge olmadığı da kabul edildi. Tam tersine çok sayıda ve küçük alanlara dair bol miktarda referans vardı. Warwickshire’daki Church Bickenhill arazileri üzerine daha yeni bir çalışma, iki ya da üç büyük açık tarlanın klasik düzenlemesi olmadığını; bunun yerine pek çok küçük açık tarla veya *furlong*³ araziden oluşan bir karmaşıklıkla karşı karşıyayız; görünüşte bağımsız olan altı veya yedi açık tarlanın on dördüncü yüzyılda ayrı ürün yetiştirme birimleri olup olmadığını ve eğer öyleyse birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını keşfetmenin hiçbir yolu yok. Üstelik kiracıların mülklerinin ayrıntılı olarak belirtildiği birkaç tapudan biri hariç diğerlerinde, kiracıların sahip oldukları arazilerde eşitlik yoktu. O halde tüm bu örneklerden, ortak tarla sisteminin başka bir birleşeninin, düzenlenmiş ürün rotasyonunun- orta çağın sonlarında en azından bazı köylerde eksik olduğu sonucuna varmamız gerekiyor (Davenport 1906: 27; Hilton 1947: 152; Hilton 1960: IV; Levett 1963: 184; Skipp ve Hasting 1965: 15-18).

Ortak tarla sisteminin kökenine dair bilğimiz ne yazık ki eksiktir ancak elimizdeki kanıtlarda sistemi oluşturan dört unsurun yerleşimin başlangıcından itibaren tüm köylerde mevcut olduğu görüşünü desteklemiyor. Pek çok yerde, orta çağın sonlarında bazı temel unsurların hala eksik olduğu görülüyor. Bununla birlikte on altıncı yüzyıldan *manor* belgeleri sistemin işleyişine ilişkin giderek daha açık kurallar ve düzenlemeler içerir, ta ki on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda en belirgin ve anlaşılır hallerine gelene kadar. Parlamentonun kayıtlarında, ortak tarla sistemi kullanan bazı köylerin haritaları, daha önce mevcut

³ Furlong: Anglo-Sakson İngiltere’de kullanılan bir saban ve karık uzunluğudur. 220 yards uzunluğunda olur genellikle.

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

olanlardan daha düzenli bir şerit, *furlong* ve tarla modeli sunmaktadır. Bu da sistemin yavaş evrimleştiği hipotezinin temellerini oluşturmaktadır. Boş araziler üzerindeki ortak otlak hakları çok eskiydi; rotasyonları düzenlemek, anızı ve nadasa kalan tarlaları ortak otlatmak için herhangi bir köy anlaşmasına varılmadan önce ekilebilir tarlalar şeritlere bölünmüş görünüyor. Ortak tarla sisteminin kademeli bir gelişme olduğu yönündeki bu görüşü tarihçiler tarafından da kabul edilmektedir. Ayrıca bu görüş, çoğu arkeolojik ve belgesel kanıtlardan oluşan sağlam bir temele de dayanmaktadır (Bodvall 1957: 232, 235; Juillard ve Meynier, 1957: 54).

Ortak Tarla Sisteminin Kökeni

Topraklar neden şeritler halinde bölünüyordu? Sorusuna araştırmacılar, şeridin sabanla ekime daha uygun bir şekil olduğu, cevabını verdiler. İngiliz tarihçilerin bazen iddia ettiği gibi sömürgeleştirme (Anglo-Saksonların İngiltere’yi istilas) sırasında tarlaların yerleşimi etkilenmedi ancak daha sonraki dönemde arazilerin bölüştürülmesini etkiledi (Krenzlin 1961: 110). Çiftlikler daha küçük birimlere bölünüp nüfus arttıkça, yiyecek üretiminin de artırılması gerekti. Ekilebilir tarlalar, tarımla genişletildi ve tarlalar çoğaldı. Boş araziler azaldı ve ekilebilir tarlalar yoğun işlenmeye başlandı. Arazinin dönüşümlü olarak ekilebilir ürünler için kullanıldığı ve daha sonra yıllarca kullanılan eski tarla -otlak ekonomisi, yavaş yavaş yerini ekilebilir mahsullerin daha yoğun bir rotasyonuna ve daha az yıllık otlaklara bıraktı. Sonunda iki ve daha sonra yalnızca bir yıl nadasa izin veren üçlü tarla sistemine geçildi. Bununla birlikte, ilk etapta bu ekim sisteminin topluluk halinde örgütlenmiş olması pek olası değildir. Büyük ihtimalle bireyler veya bir alanda karşılıklı kolaylık sağlamak amacıyla iş birliği yapan ortaklar tarafından benimsenmiştir (Krenzlin 1961: 104, 107, 111, 117).

Sonunda, boş arazilerden yeni topraklar ekime açıldığında tarlalar çoğaldıkça ve her çiftçinin parselleri giderek daha fazla dağıldıkça, herkesin kendi toprağına ve suyuna erişimi, otlakların ve ekili arazilerin hayvanlardan zarar görmesini engelleyecek düzenlemeler getirilmek zorunda kalındı. Topluluk, tarım uygulamalarının kontrolünde iş birliği yapma zorunluluğu nedeniyle bir araya geldi. Düzenli bir ürün rotasyonu herkes tarafından kabul edildi ve anız otlatmanın daha verimli bir şekilde organize edilmesi mümkün hale geldi. Daha sonra bir zamanlar bir dezavantaj olan şeritlerin dağıtılması, arzu edilen bir düzenleme haline geldi çünkü bu rotasyondaki her bir mahsulün altında her bireye bir miktar arazi verildi. Arazilerin bölünmesi gelecekte de aynı etkiyi koruyacak şekilde tasarlandı. Orta çağda yeni topraklar eski yerleşim yerlerinin sakinleri tarafından kolonileştirildiğinde, bu topraklarında şeritlere bölünmesi gayet doğaldı. Orta çağın sonlarında ilk kez lordların yönetimi altında kolonileştirilen bazı doğu Germen köylerinin sakinleri, ekilebilir arazilerini başlangıçtan itibaren birbirine karışmış şeritler halinde tahsis etmişlerdir (Abel 1978: 75; Kolloquium 1962: 313; Steinbach 1927: 50).

Alman araştırmacılar ayrıca mahsul düzenlemeleri getirildiğinde ve köylüler tüm tarlalarda yeterli temsile sahip olmadığında, şeritlerin tamamen yeniden tahsisinin

gerçekleşmiş olabileceği ihtimalinin de farkındaydılar. 1247 yılında, Isarhofen köyünün sahibi manastır baş rahibi, savaştan ve çiftliklerin terk edilmesinden dolayı kimsenin sınırlarını bilmediği gerekçesiyle arazilerin yeniden paylaşılması emrini verdi. Onun toprakları, olağandışı koşullar altında yeniden tahsis vakasına örnek oluşturmaktadır (Abel 1978: 75; Helmfrid 1962: 260).

Almanya’da ortak tarlaların gelişimi uzun süren bir süreçti. Birçoğu, orta çağda terk edilen yerlerin yeniden işgal edilmesinden sonra yavaş yavaş ortaya çıktı. On yedinci ve hatta on sekizinci yüzyıllara kadar dikdörtgen tarlaların kademeli olarak şeritler halinde parcellendiğini görmek mümkündür. Ancak Alman ve İngiliz ortak tarla sistemini karşılaştırma amacımız açısından, ortak tarla sisteminin en eski örneklerinin tarihlendirilmesi daha önemlidir. Ne yazık ki Alman kanıtları, orta çağdaki İngiliz kanıtlarından çok daha yetersizdir. Mahsul rotasyonunun örnekleri, sekizinci yüzyılın başlarında manastır *manorunda* bulunur ve artan nüfus insanları topraklarını en yüksek tasarrufla kullanmaya zorlar. Kiracıların toprakları üzerinde bir rotasyon olduğu, 1300 dolaylarında Wetterau’da bulunan ve kiracıların topraklarının üçlü tarla sistemi arasında aşağı yukarı eşit olarak bölündüğünü gösteren belgelerden çıkarılabilir. Son olarak Almanya’da şeritlerin çoğalması, on altıncı, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda artan nüfus dönemleriyle ilişkili görüldüğünden, Annaliese Krenzlin, ilk tam ortak tarla sisteminin muhtemelen önceki yıllarda geliştirildiğini ileri sürer. Nüfusun arttığı dönem, onuncu ve on üçüncü yüzyıllar arasında bir yerde. Bu son ve en önemli soruyu yanıtlarken belgelerin yetersiz olduğu ve Alman araştırmacıların olasılık değerlendirmesine yöneldiği fark edilecektir (Kolloquium 1962: 232, 246; Krenzlin 1961: 102-107).

Bu argümanın adımlarını akılda tutarak, şimdi ortak tarla sisteminin kademeli evrimine dair ipuçları arayarak İngiliz kanıtlarını gözden geçirmeliyiz. Bu görev zordur çünkü en eski referansların çoğu yalnızca belirsiz bilgi kırıntıları vermektedir. Köylerin ve ortak tarlaların genellikle, anavatanlarında zaten aşına oldukları bir tarım sistemini İngiltere’ye getiren Anglo-Saksonların bir yeniliği olduğuna inanılıyor. Bu teori ancak Alman tarihçi August Meitzen’in 1895’te “Batı ve Doğu Germen Halklarının, Keltlerin, Romalıların, Finlerin ve Slavların Yerleşimi ve Tarımı” adlı eserinde en açık biçimiyle ortaya koyduğu, tarla sisteminin tasvir ettiği şekline sadık kaldıkları sürece geçerli olabilirdi. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara ait Alman haritalarında tasvir edilen ve aynı dönemdeki İngiliz ortak tarla sisteminin uygulandığı köylerini çok anımsatan sistem, ilk yerleşim zamanından itibaren tarlaların düzeninin az çok sadık bir temsiliydi. Ancak Meitzen’in elindekilerden daha eski harita ve planlara başvurmuş olan modern Alman tarihçiler artık bu görüşü desteklememektedirler. Görüldüğü gibi artık ortak tarla sistemi uzun ve yavaş bir gelişme sürecinin sonucu olarak görülmektedir. Bu koşullar altında İngiliz tarihçiler, Anglo-Saksonların altıncı yüzyılda Almanya’dan tam teşekküllü bir ortak tarla sistemi getirdiklerini iddia etmeleri artık mümkün değildir.

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

Anglo-Sakson yasaları *parceners*’a “ortak çayır” ve “paylaşılan araziye”, “dönüm altında dönüm” bulunan arazilere, “ortak tarlalara”, “ortak arazilere”, “iki ortak arazide” bulunan tarlalara atıfta bulunurlar. Bu terimlerin ve ifadelerin ardındaki anlam belirsizdir ancak bunları, tüm köyü kapsayan olgun bir ortak tarla sisteminin var olduğu sonucuna varmak kadar, ortakların ilişkili olduğu arazilerin bir tanımı olarak yorumlamak da meşrudur. Daha da fazla gerekçeyle, bu yorum, Galler’deki ortak tarla sisteminin ortaya çıkmasını sağlayan kooperatif çiftçilik yöntemini göstermek için sıklıkla kullanılan “Venedotian” yasa kitaplarındaki bölüme dayandırılabilir. Ortak toprak işleme (*cyfar*) hakkındaki bölüm, toprağın bir grup yetiştirici tarafından bir araya getirilen bir ekiple sürüldüğünde aralarında nasıl bölündüğünü, bir şeridin çiftçiye, bir şeridin demirciye, bir şeridin öküz sahibine, bir şeridin de sürene nasıl tahsis edildiğini anlatıyor. Bize aynı zamanda “kim bir başkasıyla ortak toprak işlemeyle meşgul olacaksa” ve “iki ortak toprak işlemeci arasında toprak işleme” hakkında da bilgi verdiğinden, bu yasaların tüm *townshipi* kapsayan bir ekim sistemine değil, ortak toprak işlemecileri gibi birkaç çiftçi arasındaki ortaklığa atıfta bulunduğunu varsaymak mantıklıdır. Ancak her halükârda, bu Galler düzenlemeleri artık onuncu yüzyıl koşullarının kanıtı olarak güvenli bir şekilde kullanılamaz çünkü bunların hepsi olmasa da çoğu daha sonraki bir tarihe aittir (Finberg 1955: 39-40; Jenkins 1963: 55; Seeböhm 1915: 118-121; The Historical 1962: xii; Vinogradoff 1951: 262).

Kanunlar ve tüzükler olgun bir ortak tarla sisteminin varlığını tesis etmekte başarısız olsalar da yine de toprağın şeritler halinde bölündüğüne dair yeterli kanıt sağlarlar. Bunun nedeni, ölüm anında toprağın bölünmesi mi, yoksa Kıta tarihçilerinin varsaydığı gibi bölünebilir mirasın etkileri miydi? Anglo-Saksonların ilk dönemlerinde köylüler arasında bölünebilir miras vardı. Mirasın ilk çocuğa (*primogeniture*) kaldığı gelenek köylüler arasında hiçbir zaman popüler olmadı. İlk çocuk geleneği toprak sahibi aristokrasi ve onların saflarına girmek için mücadele edenler dışında kullanılmamaktaydı. İngiliz köylüsü, eğer imkânı varsa birden fazla çocuğunun bakımını sağlamayı tercih ettiği, bölünebilir miras geleneğini uyguluyordu (James 1966: 26,98; Systems of Land Tenure 1876: 375).

Bölünebilir mirasın etkisine gelince, on ikinci yüzyıldan itibaren etkisini yitirmeye başladı. Bu konu oldukça malikaneleştirilmiş ve dikkatle yönetilen birkaç dini mülkten elde edilen orta çağ kanıtları tarafından ilk evlat üstünlüğüne oldukça çabuk ikna olmuş İngiliz tarihçiler tarafından neredeyse tamamen ihmal edilen bir konudur. Genel olarak, bölünebilir mirasın bir zamanlar İngiltere’de hâkim gelenek olduğu düşünülür. Domesday Book, bunun on birinci yüzyılda üst sınıflar arasında hala yaygın bir gelenek olduğunu gösteriyor. Norman Fethinden sonra bu geleneğin ortadan kalkmaya başladığını iddia etmek yanlış olmaz. On üçüncü yüzyılın sonuna gelindiğinde hukukçular, bölünme geleneğine ilişkin özel bir kanıt sunulmadığı sürece, ilk evlat kuralını tüm özgür topraklara uyguladılar. İlk evlat (*primogeniture*) kuralı böylece vesayet durumunda İngiltere’nin kanunu haline geldi. Ancak hukukçuların, özellikle köylüler arasındaki ilk evlat üstünlüğüne ilişkin iddialarını çok

önemsememek gerek. Bölünebilir miras, on altıncı yüzyılda kuzeyde az nüfuslu kırsal yerleşim bölgelerinin çoğunda (Furness, Rossendale, Northumberland'ın dağlık bölgeleri ve Batı ve Kuzey Yorkshire vadileri) ve ayrıca Kent ve Doğu Anglia'nın bataklık bölgelerinde hala *manor* geleneği yani bölünebilir miras geleneği devam etmekteydi. Aslına bakılırsa, lordun otoritesinin zayıf ve toprağın bol olduğu tüm bölgelerde *manor* geleneği devam etmekteydi (Aston 1958: 78-79; Holdsworth 1923: 173; Thirsk 1967: 161).

Miras alınan toprakların bölünmesi, tarlaların çok sayıda şeride bölünmesi sonucunu doğurabiliyorsa, bunun İngiltere'de de bu etkiyi yaptığını gösteren hangi kanıtlar bulunmaktadır? Şeritler halinde alt bölümlere ayrılan tek tarlaları gösteren bazı görseller mevcuttur. Bu görsellerden biri Swannington, Leicestershire ile ilgilidir. Burada on üçüncü yüzyılda Roger Godeberd tarafından münferit olarak tutulan Godeberd Ryding adlı bir ekilebilir tarım arazisi, daha sonra birkaç kiracı arasında alt bölümlere ayrılmış ve ortak tarlalara dahil edilmiş olarak bulunmuştur. Bu durumda bölünmenin nedeni bilinmiyor. Daha kesin sonuç veren Yorkshire'nın Doğu Riding bölgesindeki şeritlerin yaratılmasının tam bir ortak tarla sisteminin ortaya çıkmasına yol açtığı birkaç köy örneği vardır. Bu köyler, 1069'da neredeyse bir asırdır harap olan bir *township*te bulunuyorlardı. On ikinci yüzyılın ortalarında arazi ıslah edildiğinde, sözleşmeler kiracıların çiftlikleri tek tek işgal ettiğini gösteriyor. Topraklarını bölerek oğullarının geçimini sağlıyorlardı. Varlıkları, araziye ilk temizleyenlerin isimlerini taşıyordu ve on üçüncü yüzyılın sonuna geldiğinde onlar da asıl kiracının mirasçıları olan birkaç kiracı arasında paylaştırılmıştı. Burada çoğunluktaki çiftlikler mirasçılar arasında paylaştırıldığında, ekilebilir arazilerin nispeten kısa bir süre içinde bölünmüş çiftliklerden ortaya çıkabileceğinin ve sonunda tam bir ortak tarla sistemi tarafından absorbe edilebileceğinin ikna edici bir kanıtı var (Bishop 1935: 13; The Victoria History 1907: 158).

Doğu Riding'den alınan bu örnekler bizi ortak tarla sisteminin evrimindeki birkaç aşamaya taşımaktadır. Bunlar birbirine karışmış ekilebilir şeritlerin görünümünü açıklıyor ancak çiftçilerin bu karmaşık düzenlemeyi ortak bir ürün rotasyonunu benimseyerek ve hasattan sonra köy tarlalarında ortak hakları paylaşmayı kabul ederek bu karmaşık düzenlemeyi rasyonelleştirmeye nasıl ve ne zaman karar verdiklerini anlatmıyor. Gelişimin bu aşamasını aydınlatmak için başka yerlerden ve dönemlerden gelen kanıtları incelememiz gerekiyor.

Bir köydeki kiracıların ve ekilebilir alanların sayısı önemli ölçüde arttığında, toprağa ve suya erişimin sağlanması ve tecavüzlerin önlenmesi sorunu ciddi bir hal almış olmalıdır. Ancak sorunu daha net bir şekilde de gösterebiliriz. Fingberg, muhtemelen on birinci yüzyılın başlarına ait olan ve Hawling, Gloucestershire'daki bir mülkün sınırlarını tanımlayan bir tüzüğe dikkat çekti. Tüzük, kilisenin güneyindeki tarla veya mera alanını, kuzeyinde ise ormanlık alanı tanımlar. Bu sınırlar, merkezde köyün işgal ettiği ve ekilebilir araziye kapsamaz. Böylece, Hawling'in on birinci yüzyılın başlarındaki ekilebilir arazisini, 1748'de

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

Hawling’in ortak tarlalarının yeni bir planının çizildiği yerleşim planıyla karşılaştırabiliyoruz. O zamanlar üçlü tarla sistemi vardı. Ekilebilir tarlanın orijinal çekirdeği bu üç tarla içinde en küçüğü olan “Middle field” dı”. Batı tarlası, eski tarlanın bir parçasıydı ve bölge sınırına kadar uzanıyordu. Doğu sahası aynı zamanda kilisenin güneydoğusundaki bölgeden de bir tarlaydı. Ekilebilir tarla on birinci yüzyılda beş ya da altı kat daha büyüktü ve tek tek kiracıların parsel ya da şeritlerinin sayısı on hatta yirmi kat daha fazla olduğunu tahmin edebiliriz (Finberg 1961: 188-196).

Ine yasası, aynı tarlalarda arazi sahibi olan ortaklar veya komşular arasındaki iş birliğine işaret ediyor ve bu tür iş birliğinin kapsamı, hasattan sonra tarlalarını ortak olarak otlatmış ve ekime yardım etmiş olabilirler. Ortaklar bu kadar iş birliği yaptıysa, hasattan sonra da tarlalarını ortaklaşa mı otlatırlar, öyleyse nasıl? Anızın otlatılıp otlatılmadığını düşünmeden bu soruları yanıtlamaya çalışamayız. Hayvanlar için yem sağlanıyordu ama mera ve boş arazilerin bol olduğu durumlarda da vazgeçilmez değildi. Tarlaların gübreye ihtiyacı vardı ve gübreyi başka yerden taşımaktansa, tarlanın içinde hayvan otlatmak daha uygundu. Ancak tarlalar yoğun bir şekilde ekilinceye kadar gübre ihtiyacı olmayabilir. Ekinlerin dönüşümlü olarak ekildiği ve uzun yıllar boş kalan arazilerin olduğu bir ortamda, hayvanlara çok ihtiyaç duyulmayabilir. Dolayısıyla nüfus artana ve arazinin ekonomik olarak kullanılması gerekene kadar, tarıma elverişli tarlalardaki anızların otlatılmaması ihtimalini öngörebiliriz. Ancak on üçüncü yüzyıla gelindiğinde, kesinlikle gübrenin değeri tam anlamıyla anlaşılmıştı (Walter of Henley’s Husbandry 1890: 18-23).

Şimdi ikinci soruya odaklanmalıyız: anız ne zaman ve nasıl otlatıldı? Çiftçiler ve komşular tarlalarını işlemek için iş birliği yaptıklarında ve aynı zamanda anız otlatmanın gerekliliğini fark ettiklerinde, en azından bazı yerlerde ortak otlatmanın doğal olarak kendini gösterebileceğini varsayabiliriz. Her zaman bu şekilde olmamış olabilir. Ortaklaşa otlatmak çiftçiler için daha uygundu çünkü koyunları ekili alanlardan uzak tutmak, sığırları bağlamak gibi angarya işleri ortadan kaldırmaktaydı. Ekili tarlalar aynı anda ekilip biçildiği için hayvanları kontrol etmek daha kolaydı ayrıca komşunun ekili tarlalarına zarar verilmesinin de önüne geçilmekteydi. Ekilebilir tarlaların ekimi ve ortak tarlalarda otlatmanın yalnızca tarlaları paylaşan ortakları ve komşuları ilgilendirdiği ve kiracıların tüm ortaklığını kapsamadığını varsaydığımız için Ine yasasına bağlıyız. Bu teori, Bracton’un on üçüncü yüzyılın ortalarında yazdığı ve aynı zamanda bir kişiden diğerine, ortak veya komşu olan bir grubun üyeleri arasındaki hakları tartışan “İngiltere Yasaları ve Gelenekleri (Laws and Custom of England) üzerine incelemesiyle güçlendirilir. Aslına bakılırsa, verdiği örnekler “ortaklaşmanın” tarihçilerin normalde kabul ettiğinden daha sınırlı bir anlama sahip olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Orta çağ tüzükleri ve mahkeme kayıtları, birbirine karışmış veya bitişik arazilere sahip olan komşular arasındaki bu tür anlaşmaların örneklerini vererek bu görüşe destek vermektedirler. Buckinghamshire’daki Missenden Manastırı’nın tüzükleri, 1161’de Turstin Mantel’den Missenden’de bir arazi hibe edildiğini kaydediyor (Bracton 1822:

129-130, 166-170, 182-184). 1284'te her iki tarafta diğerinin ekilebilir arazisi üzerindeki haklarından feragat etmeye karar verdi ve keşişler, arazilerini Mantel'inkinden ayırmak için bir hendek ve çit inşa etme izni aldı. Aynı kartelin 1170- 1179 tarihli başka bir tüzüğünde, Alexander de Hampden, Missenden Manastırı rahiplerine, dört dönüm araziye yani *virgate*'ni bağışladığını doğrulamaktadır. Rahiplerin, kendi arazisinde "ormanda ve tarlada" belirli sayıda hayvanı otlatmasına izin verdi. Buna karşılık Alexander'da kendi topraklarının yanındaki manastır tarlasının ekili olmadığı dönemlerinin ortak haklarını aldı (The Cartulary 1945: 66-68, 184-185, 128; Vollans 1959: 204-205, 208, 222).

Aynı kartelde kaydedilen bir diğer anlaşma (1240-1268) Thomas Mantel ile Robert Byl arasındaydı. Thomas, Robert Bylin mülkünün sınırları dahilindeki araziye elinde tuttu ve kendi kısmını bir hendekle kapatmayı ve bunun ötesinde otlak hakkı talep etmemeyi kabul etti. O halde burada, her biri iki taraf arasında ekilebilir arazi üzerindeki ortak hakların verilmesine atıfta bulunan üç anlaşma var. Komşular arasındaki bu tür anlaşmaların bazı yerlerde yerini köy bazında ortak tarla sistemine bıraktıktan sonra bile devam edebileceği ihtimalini akılda tutarak, daha sonraki dönemlerde aynı derecede alakalı diğer örnekleri ele alıyoruz. 1297 tarihli Wakefield *manor* mahkemesi kayıtlarında, Matthew de Bosco ve Thomas de Coppeley arasında açık zamanda (hasattan sonra) otlatma haklarına ilişkin bir anlaşmazlık, açık zamanda "aralarında konuşmaları gerektiği" yönündeki bir anlaşmayla çözüldü. Aralık 1307'de Alverthorpe'da aynı *manor*da bulunan ve belirli bir ekilebilir tarla kültüründeki ortak hakları ilgilendiren başka bir kavga, şikayetçi Quenyl'da de Alverthorpe ile tüm kasaba arasındaki bir kavga olarak değil, onunla adı geçen diğer dört kişi arasındaki bir kavga olarak kaydedildi. 1299'da Hales, Worcestershire *manor*unda Richard de Rugaker, Geoffrey Osborn'u telafi etti çünkü Geoffrey'in hayvanlarını kendileri ve diğerleri arasında ortak olan bir tarladan uzaklaştırdı. Benzer şekilde, Wakefield *manor*undaki Alman Philcock Stanley, Kasım 1306'da Stanley'nin tarlalarında çukur açmakla suçlandığında bunun komşularına zarar vermediğini çünkü hasattan sonraki açık zamanda (tarlanın ortak kullanıma açılması) yapıldığını söyledi. Yine rahip Walter ve Hampshire'daki Selborne manastır kanonları, 1326'da Henry Wyard ve karısı Alice'e, rahibe ait olan tarladaki domuzlar ve keçiler dışındaki tüm hayvanları için ortak otlak bağışladılar. Henry ve Alice'in Theddene'deki on altı dönümlük arazideki ve La Bideldone'un yukarısındaki ortak otlaktaki tüm haklarının serbest bırakılması. Son olarak, daha sonraki bir döneme ait Lowick, Furness'in 1650'deki mahkeme kararlarından bir başka alıntı; burada Christopher Harries, Bryan Christopherson ve James Penny'nin "mısırları paylarına göre eşit olarak aldıktan sonra otlarını sınırlayacaklarını" belirtiliyordu (Manor of Wakefield 1906: 20,58, 131; Manor of Hales 1912: 391; Youd 1961: 10). Bu örnekleri tek bir genellemede toplarsak, on ikinci yüzyılda ekilebilir arazilerde otlatma haklarının hala komşular arasında paylaşıldığını ancak on üçüncü yüzyılın ortalarından önce tüm kiracıların her alanda ortak haklara sahip olduğu köyler de vardır (Customals of Battle 1887: 89; Homans 1960: 57-58, 422; Manors of Laughton 1961: 3-4; Sir Christopher 1950: 14).

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

Bir köyün tüm tarlalarının ortak olarak otlatılması, bir sektördeki tüm şeritlerin aynı anda nadasa bırakılmasını ve diğer sektördeki tüm şeritlerin sonbaharda veya ilkbaharda ekilmesini ve tarlaların aynı anda hasat edilmesini sağladı. Bu nedenle ekilebilir arazi üzerindeki ortak hakların hala komşular arasında bir anlaşma meselesi olduğu bir yerde, köy bazında düzenlenen ürün rotasyonlarını bulmayı beklemeliydik. O halde orta çağdaki pek çok köyün, görünüşte düzenli gruplar halinde düzenlenmemiş çok sayıda tarlayı içerdiği ve tarlalar arasında hiçbir sınırın korunmamış gibi görünmesine şaşırmamıza gerek yok.

*Manor*ların hepsi on üçüncü yüzyılda bile aynı karışık şeritler görünümünü sergilememektedir. Ekimle ilgili bazı erken referanslar, on ikinci yüzyılda dini arazilerde bir veya iki mahsulün yoğun rotasyonunun ve bir nadasın gözlemlendiğini ima ediyor. Örneğin, 1152’de Navestock *manoru* Essex’in kira kontratında kış ve ilkbahar mısırından ve nadas mevsiminden bahsedilmektedir. 1265- 1266’ya ait bir belge, Littleton ve Linkenholt, Hampshire’da bulunan Gloucester’daki St. Peter manastırının bazı topraklarının üç yılın iki yılında ekildiğini göstermektedir. 1299’da çeşitli Worcester piskoposluk mülklerinde bir yıllık nadasa dahil olmak üzere iki aşamalı bir rotasyon geçerliydi. Aslında, on üçüncü yüzyıldan kalma üç çiftlik incelemesi, düzenli iki veya üç rotalı rotasyonun iyi çiftliğin esası olduğunu ima ettiğinden, o zamana kadar bunun sorumlu çiftçiler arasında oldukça yaygın bir uygulama olduğunu tahmin edebiliriz (Monasterii Sancti 1867: 35-36, 41; The Domesday 1858: s. 133; The Red Book 1934: 125, 126, 151).

Bu örneklerin hiçbirisi kiracıların arazilerinin aynı rotasyona, hatta herhangi bir rotasyona, hatta herhangi bir rotasyona tabi olduğunun kanıtı olarak alınamaz. Ancak on ikinci ve on üçüncü yüzyıllardaki Lincolnshire *manor*larında, tüm köy arazisinin ekim amacıyla ikiye bölündüğüne dair ipuçları buluyoruz, kiracıların toprakları, lordlarınkiyle aynı tarla alanlarına çekilmiş olmalı. Frank Stenton, köy arazisini ikiye bölme uygulamasının Lincolnshire’da alışılmadık bir durum olmadığını belirtmektedir. Lindsey’nin her yerinde yaygındı ve Kesteven’de daha az rastlanmaktaydı. Holland’da yoktu çünkü bataklıklarda ortak tarla sisteminin geliştiğine dair hiçbir kanıt bulunamamıştır. Bu düzenlemeyi açıklamak için Stenton’un ilk iki örneği yeterli olacaktır. Henry’nin saltanatının başlarında (1154-1170) Warin’in oğlu Thorald, Doğu Bark’taki Bullington rahibelerine “köyün bir tarafında 15 dönümlük ekilebilir arazi, diğer tarafında da ise aynı köydeki tüm arazilerine ait olan yarım çayır ve aynı araziye ait her şeyle birlikte yüz koyun için mera” verdi. 1156-1157’de Peter Cotes, Cately manastırına Cotes köyünün bir tarafından 20 dönümlü, diğer tarafından ise 20 dönümlük arazi verdi. Arazinin köyün iki yarısı arasında eşit olarak bölünmesinin amacı, arazinin alternatif yıllarda ekileceğinin belirtildiği en az iki kira sözleşmesinde açıkça belirtiliyor (Gray 1922: 83,94; The Registrum 1931: 69-70).

Şimdi bu mülklerin ilk yerleşim zamanından itibaren köyün iki yarısı arasında eşit olarak paylaştırıldığı olasılığını göz ardı edersek, bu eşit paylaşımın nasıl meydana geldiğini açıklamamız gerekir. Alman tarihçiler, daha önce de belirttiğimiz gibi ortak tarla sisteminin

evriminin bir aşamasında, köy bazında yeni ortak tarla düzenlemelerinin uygulamaya konmasını kolaylaştırmak için toprağın radikal bir şekilde yeniden dağıtılmasının gerekli olduğu olasılığını öngörüyorlardı. Böyle bir yeniden yapılanma İngiliz köylerine yabancı bir uygulama değildi. İngiliz köylerinde çayırların yıllık parsellere göre yeniden paylaştırılmasına zaten aşinayız. Ekilebilir arazilerin yeniden tahsisi, on altıncı yüzyılda ve sonrasında Northumberland'de (normal bir ortak tarla bölgesi) yaygın ancak yıllık olmayan bir uygulamaydı. Bazı köylerde tarlalar iki yarıya bölündü ve şeritler, kiracılara yarıya veya diğerlerine arazi vermek ve parsellerine yürümek zorunda oldukları mesafeyi azaltmak için yeniden tahsis edildi. Verimsiz bir toprağa sahip olan kuzey ilçelerinin bazı kısımlarında, eski sürülmüş araziye tekrar ortak meraya koyarak ve ortak araziden yeni bir tarla olarak ekilebilir tarlaların aralıklarla değiştirmekte gelenektir (Beresford 1943: 74-79; Butlin 1964: 99-120; Ernle 1912: 26,230).

Orta çağda toprağın yeniden tahsisine ilişkin ipuçları açık değil, dolaylıdır. Bunlar iki çeşittir. Bazı belgeler, diğer kiracıların şeritleri arasında düzenli bir sıra halinde uzanan şeritlerden oluşan ortaklıkları göstermektedir. Homans, on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllardan çeşitli örnekler vermiştir. Seeböhm, Winslow, Buckinghamshire'dan olağanüstü bir örneğe dikkat çekti. Burada 1361'de John Moldeson yetmiş iki yarım dönümlük şerit tutuyordu. Bunların altmış altısının bir tarafında Henry Warde'ın şeritleri ve yirmi üçünün yanında John Mayn'in şeritleri vardı. Bununla birlikte, Alman, Galler ve İrlanda köylerinin deneyimlerinden yola çıkarak, iki nesil içinde toprak işgali modelinin, parçaların nakli ve tarlaların parsel sahipleri arasında bölüştürülmesi yoluyla tanınmayacak kadar değiştirilebileceğini bildiğimizden, bunu yapamayız. Bu düzenliliğin ilk yerleşim zamanına dayandığına inanılmaktadır. Gerçekten de 1361 tarihli bir belgede anlatılan arazi tahsisinin yüz yıldan fazla bir süre önce gerçekleşmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. O halde bu örnekler, çok da uzak olmayan bir geçmişte ortak tarla düzenlemelerini kolaylaştırmak adına köy arazilerinin kasıtlı olarak yeniden tahsis edildiğini mi gösteriyor? Bu mümkün. Ancak aynı derecede makul, alternatif açıklamalar da var. Kara ölüm felaketinden sonra birçok yeni kiracılığın yaratılması gerekmiş olduğundan bunlar, felaketten sonra toprakların yeniden dağıtılmasının bir sonucu olabilir (Karaimamoğlu 2022: 201,212). Alternatif olarak, dağınık tarlalardan oluşan bir mülkün mirasçıları arasındaki paylaşımın kendi köylerindeki münferit örneklerini temsil edebilirler. (Brandon 1962: 62; Homans 1936: 438-439; Seeböhm 1915: 27).

SONUÇ

Ortak tarla uygulamasının ilk dönem kanıtlarının bir kısmına ilişkin bu araştırma, ilk köyün ekilebilir tarlalarının ekimi ve otlatılmasını köy bazında organize etme kararı aldığı anda kesin olarak bir şey söylememize izin vermiyor. Bu aşamaya gelmeden önce tüm delillerin çok daha derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Şu ana kadar yapabildiğimiz tek şey, on ikinci ve on üçüncü yüzyıllara ait belgelerde ortak tarla sisteminin gelişimindeki bazı adımları tanımaktır. Burada tüm köyün düzenlemeye tabi üretimine ilişkin anılan en eski vaka 1156-

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

1157 tarihlidir. Ortak otlatma da söz konusu olabilir ama emin olamayız. Bütün bir köyün ortak tarla kullanımına ilişkin kesin ifade 1240 yılına aittir. O halde, on ikinci ve on üçüncü yüzyılın ilk yarısının, ilk ortak tarla sisteminin geliştirilmesinde muhtemelen en önemli dönemler olduğunu söyleyebiliriz. Tartışmamızın bu aşamasına ulaşmak için birçok farklı *manor* ve köyden bilgi kırıntıları toplamak zorunda kaldık ve burada kullanılan bazı örneklerin İngiltere’den alındığı dikkatlerden kaçmamıştır. Nihai sistem, klasik modelde genellikle iki veya üç ekilebilir tarla içermiyordu, bir veya daha fazla tarla içeriyordu. Bazı açıklamalar yapılması gerekiyor. Bir yanda iki ve üçlü tarla sistemi ile diğer yanda bir ve daha fazla tarla içeren sistem arasındaki ayrım, farklı bir kökene işaret eden temel bir ayrım değildir. Bu iki sistem, tarıma elverişli ve mera tarımı türleri arasındaki ayrımla örtüşmekte ve bundan kaynaklanmaktadır. İki sistem, ekilebilir, yani karma tarım bölgeleriyle karakterize edilir. Az ya da çok ortak tarlaya sahip köyler çoğunlukla mera çiftliği yapan topluluklardı. Başka bir yerde, yanda orman ve kırsal alanlardaki komünal çiftlik uygulamaları ile diğer yanda ekilebilir tarlalar arasındaki temel farkın, ikincisinde ortak tarla sisteminin daha olgun bir gelişme aşamasına ulaşması olduğunu ileri sürmüştük. Kırsal bölgelerde ortak ekilebilir tarlalar bilinmiyor değildi ancak meraların yüz ölçümüyle karşılaştırıldığında küçüktüler. Otlaklar ekonominin temel dayanağıydı ve ekilebilir ürünler yalnızca geçimlik olarak yetiştiriliyordu. Hem ekilebilir tarlaların ekonomik bir şekilde hasat edilmesine gerek yoktu. Tarlaların küçük olması, tüm kiracıların parsellerine erişim sağlama sorunlarını azaltmış ve diğer meraların bolluğu nedeniyle anızın ekonomik olarak otlatılmasına ihtiyaç yoktu. Bu nedenlerden dolayı, sürülebilir arazilerin ekiminin sıkı bir şekilde kontrol altına alınmasına da gerek yoktu. Örneğin, Lincolnshire bataklık bölgesindeki kırsal köylerde, şerit tarlaların köy bazında düzenlenmesi konusunda hiçbir girişimde bulunulmamıştır. Kırsal tarlalarla, çiftlik tarlalarının köy meselesi olarak düzenlenmesi yavaş gerçekleşmesi, çitleme sürecinin barışçıl bir şekilde ilerlemesini sağlamıştır. Missenden manastırının tüzüklerinin de gösterdiği gibi, iki kişi ya da küçük bir grup arasında ekilebilir arazi üzerindeki ortak hakları sona erdirmeye yönelik anlaşmalara varmak, köyün tüm sakinleri arasındaki anlaşmayı sona erdirmekten daha kolaydı. Mantıksal açıdan baktığımızda bu argümandan geniş kapsamlı sonuçlar çıkarılabilir. İngiltere’nin “erken çitlenmiş” (early enclosed) bölgeleri, Suffolk’un merkezi, Essex’in çoğu, Hertfordshire, Shropshire’ın bazı kısımları, Herefordshire, Somerset, Devon ve Cornwall, on altıncı yüzyılda kırsal bölgelerdi ve tamamen gelişmiş ortak tarla sistemini bilmedikleri için “erken çitleme” sistemini kullanmışlardır.

Son olarak, bu çalışmada ortaya atılan cevaplanmamış soruya, yani İngiltere’de bulunan en eski tam ortak tarla sisteminin tarihine tekrar dönmek gerekiyor. Tam üçlü tarla sisteminin krallığın farklı bölgelerinde farklı zamanlarda ortaya çıktığı açıktır. Orman bölgesindeki ortak tarlaların 1250-1350 dönemleri arasında yaratılma sürecinde olduğu görülmektedir. Burada İngiliz ve Kıta deneyimleri arasında yapılan karşılaştırmalar, makul şüphenin ötesinde bir noktayı ortaya koyuyor. Tarla sistemlerinin dikkatle analiz edildiği Batı

ve Doğu Avrupa ülkelerinde, ortak tarlaların evriminin hemen hemen aynı yolu izlemiş olduğu görülmektedir. Her durumda, artan ve toprağını daha yoğun bir şekilde işlemek zorunda kalan bir nüfusun varlığı, büyümenin ön koşuluydu. Bu büyümenin ilk kez on ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda meydana geldiği görülüyor. Ayrıca ortak tarla sistemlerinin ortaya çıktığı sosyal çerçevenin, bunların biçimini zorunlu olarak etkilediğine dair bir neden olmadığını da söylemek gerekir. Lordun adamlarına toprak tahsis ettiği tamamen otoriter bir toplumda da gelişebilirken. Bunun lordun yakın gözetimi altındaki öncü bir toplulukta meydana geldiğini gösteren Alman örnekleri vardır. Diğer taraftan on ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda Yorkshire'ın Doğusunda tasvir edildiği gibi özgür kolonilerde de görülebilmektedir.

Kaynakça

1890. *Walter of Henley's Husbandry*. Çev. Elizabeth Lamond. London: Longmans, Green and CO.
1962. *The Historical Study of the Welsh Law books*. Çev. Royal Historical Society.
- Abel, Wilhelm. 1978. *Geschichte der deutschen Landwirtschaft vom frühen Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert*. Ulmer.
- Amphlett, John ve Hamilton, S. Graves. Ed. 1912. *Court Rolls of the Manor of Hales*. Worcestershire Historical Society.
- Aston, T. H. 1958. The Origins of the Manor in England. *Transactions of the Royal Historical Society* 8: 59-83.
- Attenborough, F. L. 1922. *The Laws of the Earliest English Kings*. London: Fetter Lane.
- Baildon, W. Paley. Ed. 1906. *Court Rolls of the Manor of Wakefield 1297-1309*. Printed for the Society.
- Barker, Alan R. H. 1964. Open Fields and Partible Inheritance on a Kent Manor. *The Economic History Review*, 17 (1): 1-23.
- Beresford, M. W. 1943. Lot Acres. *The Economic History Review* 13 (1/2): 74-79.
- Bishop, T. A. M. 1935. Assarting and the Growth of the Open Field. *The Economic History Review*, 6 (1): 13-29.
- Bodvall, Gunnar. 1957. "Periodic Settlement, Land-Clearing and Cultivation. With Special Reference to the Boothlands of North Hälsingland". *Geografiska Annaler* 39 (4): 213-256.
- Bracton, Henry. 1822. *De Legibus et Consuetudinibus Angliæ*. Ed. G. C. Woodbine. Oxford: Oxford University Press.
- Brandon, P. F. 1962. Arable Farming in a Sussex Scrp-foot Parish during the late Middle Ages. *Sussex Archaeological Collections* 100: 60-72.
- Butlin, R. A. 1964. "Northumberland Field Systems". *The Agricultural History Review*, 12 (2): 99-120.
- Davenport, F. G. 1906. *The Economic Development of a Norfolk Manor 1086-1565*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dunn, W. Ed. 1891-1894. *Calendar of Charters and Documets Relating to Selborne and its Priory*. London: Simpkin & Co.

Anglo-Sakson İngiltere’de Kullanılan “Ortak Tarla Sistemi” Nedir?

- Ernle, R. E. 1912. *English Farming Past and Present*. London: Longmans, Green.
- Finberg, H. P. R. (1955). *Gloucestershire*. Leicester University Press.
- , 1961. *The Early Charters of the West Midlands*. Leicester: Leicester University Press.
- Foster, C. W. 1931. *The Registrum Antiquissimum of the Cathedral Church of Lincoln*. Lincoln: Lincoln Record Society.
- Gray, H. L. 1905. *English Field Systems*. Cambridge: Harvard University Press.
- Hale, W. 1858. *The Domesday of St. Paul’s of the year M.CC.XXII*. Westminster: Printer for the Camden Society.
- Hart, W. H. Ed. 1867. *Monasterii Sancti Petri Gloucestriae*. London: Longmans, Green, Reader and Dyer.
- Helmfrid, S. 1962. “Östergötland ‘Vastanstang’ Studien unber die Altere Agrarlandschaft und Ihre Genese”. *Geografiska Annaler* 44 (1 / 2): 1-277.
- Hilton, R. H. 1947) *The Economic Development of Some Leicestershire Estates*. Oxford: Oxford University Press.
- , 1960. *The Stoneleigh Leger Book*. Oxford: Oxford University Press.
- Holdsworth, W. S. 1923. *A History of English Law*. London: Methuen & CO.
- Hollings, M. (Ed.). (1934). *The Red Book of Worcester*. Worcester: Historical Society.
- Homans, G. C. 1936. “Terroirs ordonnés et champs orientés: une hypothèse sur le village anglais”. *Annales d’histoire économique et sociale*, 8 (41): 438-448.
- , 1960. *English Villagers of the Thirteenth Century*. New York: Russel & Russell.
- Hoskins, W. G. ve Dudley. 1963. *Stamp. The Common Lands of England and Wales*. London: Collins.
- James, M. 1966. *Social Problems and Policy During The Puritan Revolution 1640-1660*. New York: Barnes & Noble.
- Jenkins, D. 1963. “Legal and Comparative Aspects of Welsh Laws”. *The Welsh History Review*: 51-61.
- Jenkins, J. G. Ed. 1945. *The Cartulary of Missenden Abbey*. Records Branch of the Buckinghamshire Archaeological Society.
- Jones, E. G. 1939. *Exchequer Proceedings concerning Wales, Henry VIII- Elizabeth*. University of Wales Press.
- Juillard, E. & A. Meynier. 1957. “Structures Agraires et Paysages Ruraux”. *Annales de l’Est, Memoire* 17: 50-58.
- Karaimamoğlu, T. (2022). *Kara Ölüm*. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Krenzlin, A. 1961. Die Entstehung der Gewamflur nach Untersuchungen im nördlichen Unterfranken. *Frankfurter Geographische XXXV*: 110-125.
- Levett, A. E. 1963. *Studies in Manorial History*. London: Merlin Press.
- Loyd, L. C. Ed. 1950. *Sir Christopher Hatton’s Book of Seals*. Oxford: At The Clarendon Press.
- Loyn, H. R. 1970. *Anglo-Saxon England and the Norman Conquest*. London: Longman.
- Mortensen, H. & Jager, H. Ed. 1962. *Kolloquium über Fragen der Flurgenese am 24-6 Oktober, 1961, in Göttingen* (29. Baskı). Berichte zur deutschen Landeskunde.
- Page, W. Ed. 1907. *The Victoria History of the County of Leicester*. London: Archibald Constable.

- Probyn, J. W. Ed. 1876. *Systems of Land Tenure in Various Countries*. London: C. Petter & Galpin.
- Scargill-Bird, S. R. (Ed.). 1887. *Custumals of Battle Abbey, in the Reigns of Edward I and Edward II (1283-1312)*. Westminster: Printed for the Camden Society.
- Seebohm, F. 1915. *The English Village Community*. London: Longmans, Green and Co.
- Shaw, C. 1956. *The Royal Forest of Lancaster*. London: The Gurdian Press.
- Skipp, V. H. T. ve R. P. Hasting. 1965. Discovering Bickenhill. *The Agricultural History Review* XIII (1): 13-30.
- Steinbach. 1927. "Gewanndorf und Einzelhof". *Historische aufsätze Aloys Schulte zum 70 Geburtstag gewidmet içinde* 44-61.
- Stenton, F. M. Ed. 1922. *Transcripts of Charters Relating to the Gilbertine Houses of Sixle, Ormsby, Catley, Bullington and Alvingham*. Horncastle: Printed for the Lincoln Record Society.
- Stenton, F. M. 1947. *Anglo-Saxon England 550-1087*. Oxford: Clerandon Press.
- Thirsk, J. 1967. *Agrarian History of England and Wales*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thirsk, J. 1957. *English Peasant Farming*. London: Routledge & K. Paul.
- Townley, A. Ed. 1970. *Crowle Manor Documents at Lincolnshire Archives*.
- Vinogradoff, P. 1951. *The Growth of the Manor*. London: George Allen&Unwin.
- Vollans, E. C. 1959. The Evolution of Farm-Lands in the Central Chilterns in the Twelfth and Thirteenth Centuries. *Transactions and Papers* 26: 197-241.
- Wilson, A. E. Ed. 1961. *Custumals of the Manors of Laughton, Willingdon and Goring*. Sussex: Record Society.
- Youd, G. 1961. "The Common Fields of Lancashire". *The Historic Society of Lancashire and Cheshire* cxiii: 1-41.

